

Оперативно-технічні заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час фіксації неправомірної вигоди

Грибовський Олександр Віталійович, здобувач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ)

Як свідчить аналіз дослідження нині термін „оперативно-технічний захід” вийшов за межі надбання теорії й має нормативне закріплення. Так, ст. 7 Закону України “Про контррозвідувальну діяльність” установлене що в ході контррозвідувальної діяльності органи, підрозділи та співробітники Служби безпеки України мають право: проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативні і оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України (п. 3). Досліджуваний термін без роз’яснення його сутності використано в Указі Президента України від 07.11.2005 № 1556 “Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів”.

Аналіз наукових досліджень свідчить що ОТЗ є різновидом оперативно-розшукових заходів і терміни співвідносяться як загальне та часткове. Враховуючи переважний науковий підхід до визначення оперативно-розшукового заходу як дій, у процесі яких здобувається інформація, потребує послідовності й щодо визначення ОТЗ. Тому інформаційна ознака щодо останніх має родовий характер.

Тому, під ОТЗ необхідно розуміти різновид передбаченого законодавством оперативно-розшукового заходу, який проводиться негласно оперативним підрозділом за участі оперативно-технічного підрозділу в межах заведеної оперативно-розшукової справи на підставі ухвали слідчого судді із застосуванням оперативно-технічних засобів з метою виявлення та фіксації неправомірної вигоди, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, або надзвичайно складно.

Результати проведеного дослідження засвідчили що, поняття ОТЗ указує на такі ознаки: місце ОТЗ у системі оперативно-розшукових заходів; наявність оперативно-розшукової справи; в) негласний характер рішень та дій; застосування оперативно-технічних засобів; судовий контроль (дозвіл) на проведення; суб’єкти проведення (оперативний підрозділ за участі оперативно-технічного підрозділу); мета заходу (здобуття фактичних даних про неправомірну вигоду; винятковість заходу (неможливість іншим способом виявити та зафіксувати неправомірну вигоду).

Зазначені ознаки виділені на підставі аналізу нормативно-правового регулювання відносин у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження.

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України питання застосування оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів суттєво змінилося.

Так донедавна переважна більшість НСРД, регламентованих главою 21 Кримінального процесуального кодексу України, проводились як оперативно-розшукові та оперативно-технічні заходи. Отримана внаслідок їх проведення інформація використовувалась під час досудового слідства та суду за умови, що такі дії не розшифровували форм і методів оперативно-розшукової діяльності, які становлять державну таємницю. Уведення до системи досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно прогресивним кроком законодавця, що направлений на її вдоволення.

Проведене дослідження дозволило встановити, що негласні слідчі (розшукові) дії, регламентовані главою 21 КПК України, різняться за своєю організаційною сутністю, змістом проваджуваних дій, суб'єктивним складом, і розглядаються як єдине ціле, що становить її систему.

Негласними слідчими діями, відповідно до КПК України, є аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК).

Отже, Кримінальний процесуальний кодекс України визначає перелік і порядок організації негласних слідчих (розшукових) дій та, відповідно, правова регламентація кожної з них забезпечується його окремими нормами.

Урахування положень кримінального процесуального законодавства під час розгляду питань ОТЗ в процесі фіксації неправомірної вигоди обумовлено тим, що відповідно ч. 2 ст. 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями гл. 21 КПК України з урахуванням особливостей, установлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та

проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

У цьому зв'язку під час проведення ОТЗ в процесі фіксації неправомірної вигоди необхідно керуватись нормативно-правовими актами, які регулюють оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну діяльність.

Крім того, Законом України від 13.04.2012 р. „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” внесені зміни до Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність”, якими обмежено підстави для проведення оперативно-розшукових заходів наявністю достатньої інформації про злочини, що готуються, осіб, які готують вчинення злочинів, тощо.

Надходження ж інформації про вчинений злочин зокрема неправомірну вигоду є підставою для початку кримінального провадження та усуває можливість заведення оперативно-розшукової справи з метою його розкриття.

Разом з тим, у гл. 21 КПК України встановлено процедури негласного розслідування шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання конфіденційного співробітництва та заздальгідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів.

Установлення в ст. 275 КПК України права органів розслідування використання під час проведення НСРД інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до їх проведення надає можливість проведення внутрішньокамерної розробки під час НСРД в межах кримінального провадження під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Таким чином, можна стверджувати про наявність правових підстав на проведення оперативно-технічної фіксації неправомірної вигоди як під час оперативно-розшукової діяльності, так і під час розслідування у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи викладене слід зазначити що, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, порядок застосування яких встановлено Кримінальним процесуальним кодексом України здійснюються уповноваженими на те суб'єктами (слідчим, оперативним підрозділом за письмовим дорученням слідчого), без розголошення інформації про факт і методи їх проведення з метою виявлення, припинення, а також швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, а оперативно-технічні заходи - це різновид передбаченого законодавством оперативно-розшукового заходу, який проводиться негласно оперативним підрозділом за участі оперативно-технічного підрозділу в межах заведеної оперативно-розшукової справи на підставі ухвали слідчого судді із застосуванням оперативно-технічних засобів з метою здобуття (пошуку і фіксації) фактичних даних та запобігання вчиненню тяжкого або

особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо або надзвичайно складно.

Оперативно-технічні заходи та негласні слідчі (розшукові) дії є однорідними за організаційно-правовим критерієм і різняться за своєю організаційною сутністю, правовим статусом, змістом проваджуваних дій, суб'єктним складом. За організаційно-правовим критерієм негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити на три групи, а саме: ті, що проводяться з дозволу слідчого судді, за рішенням слідчого, прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також ті, які здійснюються винятково за рішенням прокурора. *За ознакою тяжкості вчиненого злочину*, з метою розкриття та розслідування якого проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, їх можна поділити на такі групи: ті, що проводяться за тяжкими, особливо тяжкими злочинами, а також ті, що проводяться за будь-якими злочинами, незалежно від ступеню тяжкості. *За суб'єктним складом* у оперативно-розшуковій діяльності проведення оперативно-розшукових заходів може здійснюватися лише уповноваженими оперативними підрозділами, а негласних слідчих (розшукових) дій - слідчим, прокурором, або, за їх дорученням, уповноваженим оперативним підрозділом. *За змістом*: оперативно-розшукові заходи проводяться з метою виявлення, попередження та розкриття злочину, що готується, а негласні слідчі (розшукові) дії направлені на виявлення та перевірку інформації, необхідної для розслідування вже вчиненого злочину.